

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дфн Димитър Вълчев Петров - Кенанов

(Великотърновски университет “Св. св. Кирил и Методий” – гр. Велико Търново),
член на научното жури по обявена защита на докторска дисертация за придобиване на
образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование

2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология (Българска литература –

Взаимовръзки между българската литература и фолклора)

съгласно Заповед № РД-16-132/27.09.2013 г. – Шуменски университет

“Еп. Константин Преславски” – гр. Шумен

Дисертационният труд е разработен в Катедра по история и теория на литературата

Заглавие на дисертационния труд: „Паремииологически жанрови форми в

средновековните паратекстове”

Име на докторанта: Данко Георгиев Георгиев

Старобългаристичната школа на Шуменския университет е разпознаваема с очевидния си стремеж да се търсят нови оценъчни подходи и се разработват тематични направления, които да преоткрият художествения и съдържателния свят на старобългарската книжовна традиция. Проектът „Маргиналии” дава своите резултати не само в тематични сборници и статии, но и в подготовката на дисертационни трудове. Един от изразителите на тази изследователска линия е Данко Георгиев Георгиев, който представя за оценка теза, плод на системни усилия по ексцерпирането и класифицирането на паремииологическите жанрови форми в българските средновековни и възрожденски текстове, в съпоставката с фолклорните им съответствия, в събирането и обобщаването на огромна по обем научна литература.

Освен проф. Донка Петканова, малцина са българските литературни историци, които изучават взаимоотношенията между фолклорната културно-информационна система и писмената културно-информационна система, чието начало е положено от светите братя Константин- Кирил и Методий през IX век. В идейно отношение двете системи са в състояние на непримиримо противоборство, но от друга страна те са представители на каноничния тип култура, която се твори върху основата на изразни

правила, които по принцип се спазват. Както в увода, така и на други места се посочва, че текстовете се структурират от готови/устойчиви конструкции, от готови формули, общи места. Те са съставени съгласно реторическото изискване за уместност на речта и тяхното изричане не се побира в понятието „клише” поради негативния му смислов оттенък. Моята препоръка е при подготовката на текста за отпечатване като книга този терминологичен въпрос да се обсъди особено за християнската писмена култура и се направят промени или уговорки относно употребата/неупотребата на „клише”, „клишираност” и др. п. Заслужава в случая да си припомним за акад. Дмитрий С. Лихачов, който в „Поетика на староруската литература” – сигурно воден и от подобни съображения, внася понятието „литературен етикет”. В правописно отношение добре е да се спазва коректното придържане към православната терминологическа система, когато става дума за изписването на - Св. Троица, Исус Христос, Бог, догмат / а не - догма и т.н. Така ще бъде улеснено възприемането на несъмнената аксиологическа стойност на дисертационния труд.

Първа глава обстойно разглежда семантиката на *паремия/паримия* (от гръцки език), нейните функционални и структурни особености. В старобългарския език с понятието *притча* се разбира както сентенция, паремия, така и днешното значение на притча, кратък дидактичен разказ с поука (в превода на речника на Георги Хировоск в Първия Симеонов сборник – съответства на гр. параволи/парабола). Ако приемем св. Константин-Кирил Философ за автор на „Проглас на Св. евангелие”, можем да твърдим, че славянобългарският първоучител дава дефиниция на притча/сентенция – кратка изреченска фраза, която акумулира и изказва дълбока, премъдра мисъл (*като казвам голям ум в малка реч*). Това определение не е загубило своята актуалност и до днес. Прагматичният аспект, сферите на битуване на фолклорните паремии предпоставят оразличаването на основните прагматически функции – методически по този път тръгва Данко Георгиев, за да реши поставените задачи и цели в Първа глава. Опора са конкретните наблюдения за съвременното състояние на паремийното битуване, привличането на богат извороведски материал и на теоретическите постижения на културологията от тази област. С всекидневното общуване са обвързани пословиците, поговорките, гатанките, благословиите и клетвите (сред тях – и сексуалните клетви), в ритуала функционират наричания, клетви, благословии, баяния, а в сферата на играта са скоропоговорките, броилките, гатанките. Световната фолклористика е натрупала богат изследователски опит в изучаването на паремийните текстове - Данко Георгиев познава и използва трудовете на руски (особено – Григорий

Лв. Пермяков), български и европейски учени, приобщава ги критически в решаването на дисертационните цели. Отделено е повече място за недостатъчно проучения проблем у нас за неофициалния фолклор – сексуалните клетви. Заслужава внимание направената констатация, че в днешно време сексуалните клетви се употребяват не само от мъжете, както е по традиция, а и от жените, които по традиция кълнат, но не псуват. Разрушаването на това неписано правило сигурно се дължи на деконструктивната масова култура, която избуява у нас след 1989 година.

Втора глава разглежда функцията на паремията в старобългарската литература. Основателно в началото се поставя въпросът за спецификата на старобългарската литература, която не се побира в античното и новоевропейското разбиране за „литература” и поради това докторантът използва термина „книжнина”, други автори си служат с понятието „словесност” (Ст. Шевирьов). Чрез византийската писмена традиция старобългарската литература придобива чертите на словесната култура от Изтока, отобразена в Свещеното Писание на Ветхия и Новия Завет (Библията). В тази тематична насока твърде много усилия полага руският учен Сергей С. Аверинцев. Библията събира в себе си не само практическата човешка мъдрост на Изтока, но и божествената Премъдрост, съобщена чрез пророците и от Самия Иисус Христос. Очевидна е сложната стадиална структура на паремийните текстове в старобългарските ръкописни книги, трудностите в оразличаването на небиблейските им съставки и оттам – на „авторските” приноси на старобългарските книжовници, съписатели, преводачи или съставители на сборници. Заслуга на Данко Георгиев е поставянето на основателни питання, които могат да породят отговори и от други изследвачи. В този контекст е важно да се открият паремийните откровения на св. отци в техните книги – напр. в „Небесна Лествица” на св. Йоан Синайски. Когато митрополит Йоасаф Бдински възкликва: „По-добре беше слънцето да помръкне, отколкото Евтимиевият език да замлъкне” – тази крилата фраза е отзвук от житието на св. Йоан Златоуст, с когото се свързва и изразът „Слава Богу за всичко”. На с. 67-68 се коментира включването на маргиналиите към паратекста и подреждането, описването им в класове: приписка, бележка, глоса, добавка, маркер. Този теоретичен елемент характеризира Шуменската медиевистична школа в нейните намерения да изрича свои виждания в историческата поетика.

Формулите на благословиите и клетвите са представени и разисквани в Трета и Четвърта глава, а формулите от пословичен тип – в Пета глава. Тук вече ясно се провиждат способностите на докторанта да стига до самостоятелни евристични

обобщения в отграничаването и анализирането на структурните съставки в паратекстовете. Животът на човека е дар Божии и благословение Божие, без което не могат да се вършат добри дела – тази истина е осъзната чрез проповедите на гръкоезичните св. отци в Симеонова България и озвучена от еп. Константин Преславски в прозаичния предговор към систематичния сборник „Тълковно / Учительно Евангелие“. Думите могат да бъдат енергийни носители както на благословения, така и на тяхната противоположност – разрушителни действия посредством клетвите. В Първата неделя /Православна/ на Великия пост се чете Синодик, където се произнасят благословии /”вечна памет”/ на заслужили църковни и държавни дейци и клетви /”анатема трижди”/ за еретици. Тук заслужава да се подчертае разновидността „анатема” сред клетвите. Тя е позволена единствено след съборно решение на Църквата – субективното прилагане от отделни личности е забранено категорически. Изглежда в определени случаи това се вършело и затова през XVIII век бащата на гръцкото православно Възраждане св. Козма Етолийски изисква спазването на тази забрана – анатемата пряко отправя човешката душа в ада.

В благословиите са видяни следните изразни формули: хвалебствени с подвидове – констативна формула, слава и формула α и ω ; вокативни – по-точно: инвокативни – молитвена формула, благопожелание, формули за помощ, поздрав, здраве, многолетие, душевно спасение и поменални; прошка с антитеза: простете- не кълнете. Голямата част от тези формули са възприети и от фолклорната култура. Клетвите по функция са в два дяла – за защита и същински клетви със съответни разклонения. По повтарящи се езикови елементи са подредени класовете на формулите от пословичен тип. Уместни и ползотворни са приложените статистически справки, които позволяват да се разположи по векове и честота употребата на различните формули. Сигурно привличането на социологически контекст при тези справки би добавило ново познание за причините, които обуславят увеличаващите или намаляващите честоти на формулните употреби. В приложение се четат използваните 944 примера с паремийни текстове – внушителна представителна извадка, която е основа за написването на дисертационния труд. Разбира се, панорамата с примери може да се разширява в бъдеще, доколкото маргиналиите са неизчерпаеми поради все още неизвестни и неописани ръкописи в световните книгохранилища. Тук бих добавил интересна черта от маргиналиите от българския XIV век, когато е разпространено гръцко-българското двуезичие с приписки на гръцки език, както е в автографа на монах Марко - преписаната от него „Небесна Лествица” на св. Йоан Синайски. Над

заставката в Московския препис на Манасиевата хроника на гръцки език е написано: „О, Христе мой, спаси ме”, а над заставка в преведения от Дионисий Дивни „Маргарит” е положена Иисусовата молитва: „Господи, Иисусе Христе, помилуй мене, грешника”.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ. От приложената документация проличава спазването на законовите изисквания, по които трябва да протича целият процес на подготовка и написване на дисертационна теза. Авторефератът следва и представя съдържанието на пълния текст. Налице са необходимите публикации. Справката за приносите посочва реалните аксиологически достойнства на труда, който притежава всички необходими качества на докторска дисертация. Предлагам на научното жури на Данко Георгиев Георгиев да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Българска литература – Взаимовръзки между българската литература и фолклора)

11 декември 2013 г.

гр. Велико Търново

.....

Проф. дфн Димитър Вълчев Петров-Кенанов